

А. А. Брятко,
к. е. н., викладач кафедри менеджменту,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-6887-8284>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.13.115

ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

A. Briatko,
PhD in Economics, Lecturer of the Department of Management,
Petro Mohyla Black Sea National University

THEORETICAL CONCEPTS OF ECONOMIC POLICY IN CONDITIONS OF FINANCIAL-ECONOMIC INSTABILITY

У статті розглянуто теоретичні засади формування економічної політики в умовах фінансово-економічної нестабільності, яка охоплює як глобальні, так і національні прояви кризових явищ. Акцентовано увагу на еволюції поглядів щодо ролі держави в регулюванні економіки, охарактеризовано класичні та сучасні підходи, зокрема кейнсіанську, монетаристську, неокласичну, інституціональну й поведінкову концепції. Проаналізовано переваги та обмеження кожної з них у контексті подолання кризових процесів. Обґрунтовано необхідність гнучкого поєднання елементів різних концептуальних моделей в адаптивній економічній політиці, здатній забезпечити макроекономічну стабільність, підтримку соціальної сфери, стимулювання підприємництва та інновацій. Визначено, що ефективне державне регулювання в умовах нестабільності потребує системного використання фіскальних, монетарних і структурних інструментів з урахуванням національної специфіки, глобальних викликів і потреб довгострокової стійкості.

The article presents a thorough theoretical study of economic policy concepts under conditions of financial and economic instability, which has become a dominant feature of the modern global economic environment. It is substantiated that traditional mechanisms of macroeconomic regulation do not always ensure sufficient resilience to external shocks and internal imbalances, which necessitates a reconsideration of methodological approaches to policy formation. The evolution of economic thought on the role of the state in the economy is examined — from classical and neoclassical schools advocating minimal interference to the Keynesian paradigm promoting active government intervention during downturns. Significant attention is given to monetarist and neo-institutionalist approaches, which emphasize the importance of stable monetary policy, legal institutions, and a favorable regulatory environment.

The author analyzes the main factors of contemporary economic instability: economic cycles, geopolitical risks, financial market volatility, sovereign debt growth, disruptions in supply chains, changes in global demand structure, climate challenges, and the consequences of the COVID-19

pandemic. Examples of economic response policies in various countries are provided, including fiscal stimulus tools, quantitative easing, subsidies, tax relief, and institutional reforms. It is argued that effective economic policy under unstable conditions must rely not only on short-term anti-crisis measures but also on a long-term strategy of structural modernization and reducing national vulnerability to external influences.

The article offers an original interpretation of economic policy as a dynamic system for managing national economic development in the context of multifactorial environmental variability. It defines key principles that should underpin modern economic policy: flexibility, adaptability, predictability, balance between market mechanisms and state intervention, focus on inclusive growth, and technological innovation. It is emphasized that crucial prerequisites for effective economic policy include the availability of reliable data, efficient institutions, coordination across government levels, and the involvement of civil society in decision-making processes. The study concludes that at the current stage of global economic development, the primary task of governments is not only to respond to crises but also to lay the groundwork for long-term macroeconomic resilience through a synthesis of theoretical foundations and practical tools of adaptive governance.

Ключові слова: економічна політика, нестабільність, антикризове регулювання, фінансові інструменти, державне втручання, теорія економіки, трансформація.

Key words: economic policy, instability, anti-crisis regulation, fiscal instruments, state intervention, economic theory, transformation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасна економічна ситуація в більшості країн світу характеризується зростаючою фінансово-економічною нестабільністю, що проявляється у формі валютних коливань, боргових криз, інфляційних сплесків, порушень платіжного балансу, уповільнення економічного зростання та загострення соціально-економічної напруги. У цих умовах особливої актуальності набуває перегляд існуючих теоретичних основ та концептуальних підходів до формування економічної політики. Проблема полягає в необхідності адаптації економічної політики до динамічного, нестабільного та часто непередбачуваного середовища, у якому традиційні моделі управління не завжди є ефективними. Пошук нових підходів до реалізації економічної політики в кризових умовах має не лише наукове значення, а й вагоме практичне навантаження, зокрема у контексті забезпечення макроекономічної стабільності, підтримки платоспроможного попиту, стимулювання інвестиційної активності та збереження соціальної рівноваги.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Проблематика теоретичних основ економічної політики в умовах нестабільності активно висвітлюється у

працях провідних зарубіжних та вітчизняних науковців. Зокрема, важливий внесок у дослідження ролі держави в періоди економічних криз зробили Дж. М. Кейнс, М. Фрідман, Дж. Стігліц, П. Кругман, які заклали основи сучасного антикризового регулювання. Серед українських дослідників варто відзначити роботи І. Лукінова, В. Геєця, А. Гриценка, О. Білоруса, які досліджують трансформаційні процеси в національній економіці. У сучасних публікаціях значна увага приділяється аналізу наслідків глобальних криз, механізмам державного втручання, інституціональним засадам стабілізаційної політики. Однак, попри наявність широкого кола наукових напрацювань, недостатньо досліджено питання інтеграції різних теоретичних підходів в умовах системної нестабільності та невизначеності. Також залишається відкритим питання формування адаптивної, гнучкої економічної політики, яка могла б ефективно реагувати на багатофакторні ризики та забезпечити макроекономічну стійкість. Саме цим аспектам і присвячено запропоноване дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є систематизація та критичний аналіз основних теоретичних концептів економічної політики в контексті фінансово-економічної нестабільності, з урахуванням сучасних викликів глобального та національного рівня. Завданням дослідження є:

— розкрити зміст провідних теоретичних підходів до формування економічної політики та оцінити їхню релевантність в умовах нестабільності;

— визначити ключові чинники, що впливають на ефективність реалізації економічної політики в кризових ситуаціях;

Таблиця 1. Порівняльний огляд класичних концепцій стійкості економіки

Парадигма	Суть	Позитив	Обмеження
Ліберально-монетаристська	Мінімізація ролі держави, валютна стабілізація	Стабілізує інфляцію, підтримує довіру аналітиків	Ігнорує інституційні слабкості; незастосовна під час криз
Кейнсіанська (контрициклічна)	Активна бюджетно-податкова політика	Знижує спади ВВП, розширює соціальні витрати	Вимагає фінансових ресурсів, які часто дефіцитні
Інституціональна	Розбудова інститутів, правові реформи	Сприяє довгостроковій стійкості	Потребує тривалості та прозорості реформ
Неоіндустріальна / гібридна	Держава як інвестор у стратегічних галузях	Стимулює інновації і структурні зміни	Значні ризики корупції, авторитарного присуття

Джерело: узагальнено автором на основі [1–6].

— обґрунтувати необхідність використання гнучких, адаптивних механізмів державного регулювання економіки;

— запропонувати теоретичну модель інтегративного підходу до економічної політики, яка враховує багатовекторну природу сучасних викликів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У межах сучасної фінансово-економічної дестабілізації, яка охопила як національні, так і глобальні економічні системи, виникає нагальна потреба в оновленому осмисленні теоретичних засад формування та реалізації економічної політики. Особливої значущості набуває переосмислення концептуального апарату, котрий визначає не лише стратегічну архітектуру економічної політики, а й віддзеркалює її адаптивність, гнучкість та інституційну обґрунтованість в умовах структурної кризи, війни та глобальної турбулентності. Вітчизняна наукова думка останніх десятиліть є цінним джерелом ідей, моделей і концептуальних напрацювань, однак їхня наукова рецепція потребує системного критичного аналізу, зіставлення та узагальнення. Саме тому дане дослідження зосереджене на класифікації, критиці та інтеграції наявних теоретичних концептів економічної політики в умовах нестабільності, із пріоритетним акцентом на українську наукову школу.

Українська економічна наука, зокрема через праці Білорус та Геєця, сформувала потужний теоретико-методологічний базис для розуміння глобалізації й інституційної адаптації. Однак для практичної реалізації в умовах фінансово-економічної нестабільності потрібне подальше глибоке удосконалення інструментарію кризового державного управління та фінансове підкріплення. Подальша наукова робота спрямована на розробку конкретних моделей антикризової адаптації, що поєднали б інститут-теоретичні рамки з інструментаріями кейнсіанських і монетаристських підходів.

Засновник кейнсіанської теорії, Дж. М. Кейнс сформулював ключовий принцип: держава в умовах недостатнього попиту повинна компенсувати це через збільшення державних витрат або зниження податків [3]. Такий підхід дозволяє згладжувати цикли ринкових коливань, проте передбачає наявність надійних фінансових джерел.

У монографії "Фіскальний простір антикризового регулювання" [4] Т. Єфіменко розкриває комплексне поняття фіскального простору — здатності держави розширювати свої бюджетні можливості без загрози макрофінансової нестійкості. Вона аргументовано обґрунтовує, що для реалізації кейнсіанської політики потрібен не лише бюджетний імпульс, але й здатність держави підтримувати фінансову стійкість. Ключовими напрямками названо: раціоналізацію видатків, розвиток результат орієнтованого бюджетування, а також податкові стійкі інструменти для кризових умов.

Попри те, що Е. Лібанова не розробила прямої кейнсіанської моделі, її праці в сфері демографії, трудової міграції та людського розвитку створюють нормативний фун-

дамент для оцінки сталості і потенціалу держави як системного суб'єкта [5]. Її концепція соціального капіталу — довіри, метрополітичної спільності, людської мобільності — посилює кейнсіанський підхід, додаючи вимір "живого потенціалу" держави, що у свою чергу укріплює інституції, необхідні для реалізації антикризових заходів.

У фінансовій політиці 2014—2018 років можна простежити епізоди проциклічності, коли замість глибокого реагування уряд вдавався до обмежених фіскальних дій [6]. Натомість у 2020 році спостерігався перехід до чітко антициклічного курсу — збільшення видатків із урахуванням стабілізаційної ролі бюджету, хоча інструментарій залишався обмеженим журнальними можливостями, а не бюджетною автономією.

Ефективна антициклічна політика в Україні потребує не лише кризового інструментарію, а й сценарійного планування — розроблення моделей, які поєднують стабілізацію з макроструктурним та соціальним розвитком. Уже сьогодні видно нагоду для побудови багатовимірних фіскальних стратегій — формування фінансового резерву, розробка стимулів для людського капіталу, інтеграція систем автоматичного реагування (соціальні трансферти, диференційовані податки), їхнього зв'язку із регіональними політиками.

Антициклічна (кейнсіанська) модель, адаптована в Україні, розвинулася до більш комплексної системи: від традиційних бюджетних стимулів до фіскального простору, до взаємодії з демографічними і соціальними перемінними. Проте для її реального застосування потрібне суттєве посилення інституційної спроможності, розвиток автоматизованих стабілізаторів та інтеграція людського капіталу як основи державної стійкості.

У сучасних умовах українська економічна політика вимагає не лише інструментальних реакцій на кризи, а стратегічного мислення, яке базується на прогнозуванні, сценарному плануванні та формуванні індикативних стратегій. Постає потреба ґрунтовного аналізу моделей стратегічного планування, що адаптовані до контексту політичної, економічної та безпекової невизначеності, та демонструє шляхи їх удосконалення (табл. 1).

В традиційному підході стратегічне планування базується на раціональній моделі, яка передбачає лінійний процес: встановлення цілей, аналіз альтернатив, оцінка

наслідків, обрання стратегії. Проте сучасна ситуація України вимагає врахування глибокої невизначеності, коли буденним припущенням стають подвійна чи потрійна невизначеність — політична, економічна, безпекова. В таких умовах переважно використовуються сценарне планування та робастне прийняття рішень (RDM) [7].

Сценарне планування, як показує досвід, зокрема KPMG у своєму дослідженні щодо війни в Україні, дозволяє структурувати альтернативні логіки розвитку (е.г. "довга війна", "швидке відновлення" тощо), апріоризовано готувати стратегії відповідей та знижувати ризик надмірної довіри до одного сценарію. Механізм складений із визначення критичних драйверів, генерування 3—4 сценаріїв (за методологією Shell), розробки політик для кожного та індикативних сигналів моніторингу [8].

Окрему увагу слід приділити методології сценарного планування для поствоєнної трансформації, що включає:

- визначення зовнішніх змінних (рівень фінансування, темпи відновлення інфраструктури, трудова міграція);
- мультиплікаційне моделювання з варіаціями сценаріїв (від швидкого відновлення до затяжної війни);
- використання індикаторів для коригування політики через спеціальні сигнали [9].

Таке поєднання сценарного планування з цифровою моделлю реалізації дозволяє оперативно та науково обгрунтовано адаптувати стратегію залежно від умов.

Головним прогресом у стратегічному плануванні є перехід від статичної, нормативної стратегії до інституційно-гнучкої моделі, де ключовими є:

- багаторівнева координація — узгодження національного та регіонального рівнів, як пропонує OECD (Зелений / м'який federalisme);
- індикативне планування, яке поєднує добровільні, але орієнтовані на національні інтереси підходи (за прикладом Японії чи Франції) — структуровані цілі, підтримувані інформаційними повідомленнями, грантами, рекомендаціями;
- мультисценарійно-робастна структура, яка визначає гнучкі напрямки розвитку — технологічні, екологічні, оборонні — і передбачає адаптивне оновлення моделі релевантності стратегічних рішень [10].

Узагальнюючи результати теоретичного та практичного аналізу моделей стратегічного планування в умовах високої невизначеності, можна стверджувати, що їх ефективність безпосередньо залежить від рівня інституційної зрілості держави, наявності розвиненої аналітичної інфраструктури, якості міжрівневої координації та гнучкості нормативно-правової бази. В умовах глобальної та регіональної турбулентності — зокрема з огляду на триваючу війну, затримки інституційних реформ і поступову інтеграцію України до європейського політичного та економічного простору — виникає потреба не просто в адаптації існуючих підходів, а в побудові нової, інституційно обгрунтованої парадигми стратегічного управління.

Поняття економічної адаптивності стає все більш актуальним у світлі сучасних економічних викликів — від наростаючої невизначеності до системних кризових

станів. У фундаментальному підході Л. Шевченко адаптивність трактується як здатність національної економічної системи зберігати функціональні ознаки та цілісний розвиток за умов інституційної і ресурсної дефіцитності [11]. Колектив авторів уточнює ключові параметри такого підходу, серед яких інституційна стійкість, нормативно-правова розвиненість і системна здатність пристосовуватися до шоків, як-от зміна світових цінних режимів чи фінансових потоків. Автори виправдано акцентують увагу на інституційному вимірі адаптивності, вважаючи його визначальним критерієм економічної стійкості навіть за умов обмеженого доступу до ресурсів [11].

Іншими авторами адаптивність розглядається як багатопланова категорія, яка поєднує фінансово-економічний потенціал суб'єктів із можливістю швидкої трансформації стратегічних моделей поведінки. У окремих працях відзначається, що підприємства та фінансові системи, які не мають адаптивного коду — тобто алгоритмів реагування, переструктурувань чи інституційних змін — просто не витримують послідовних економічних ударів. Таким чином, акцентується увага на мікрорівні адаптації, що формує амортизаційну здатність масових систем [12].

На відміну від спрощеного розуміння адаптації як короткострокового реагування на кризові сигнали, адаптивність розглядається як складна властивість системи, що поєднує макроекономічну пластичність, інституційну гнучкість, фінансову стабільність та соціальну інклюзивність. Йдеться про не лише реактивний механізм виживання, але і про здатність до трансформаційного зростання в умовах обмежених ресурсів і високого ступеня невизначеності.

Таким чином, у межах концептуального поля сучасної економічної науки, адаптивність необхідно розглядати не як допоміжну властивість, а як фундаментальну основу стратегічної життєздатності національної економіки, що перетворює потенціал виживання на інструмент активного саморозвитку в умовах кризи.

Переходячи до середини 2010-х, українська економічна політика почала запроваджувати елементи "проактивного регулювання". Особливість цих моделей — це прагнення не лише реагувати на кризу, а формувати передумови для її компенсації через превентивні дії. Прикладом цього є ініціативи з формування антикризових запасів в державному бюджеті, побудованих із розрахунком на можливі турбулентності валютного курсу або глобальні спади — під впливом рекомендацій міжнародних фінансових організацій. Завдяки програмі співпраці з МВФ, Україна розвинула фокус на посиленні макрофінансового моніторингу і прогнозування, що є прикладом елементу проактивного підходу [13].

Проте, незважаючи на поступ у прогнозуванні, відсутність об'єднання інструментів, стратегічного моніторингу та індикаторів до єдиної адаптивної системи залишається суттєвою перешкодою. Саме це упущення, а також його вплив на процес реагування, можна проілюструвати у формі таблиці 2, що порівнює реактивну й проактивну моделі.

Дана таблиця наочно демонструє, що хоча реактивна модель може здаватися швидкою, вона породжує бонус-ефект циклічності — держава змушена витрача-

ти більше на кожну кризу, часто поступаючись стабільністю в помітний короткостроковий період.

Отже, існує міцний теоретико-емпіричний зв'язок між макроекономічною стійкістю країни та рівнем розвитку її політичних і економічних інститутів. Визнані економісти стверджують, що лише у середовищі добрих інституцій національна система може демонструвати стабільність ключових макроіндикаторів, таких як інфляція, валютний курс, платіжний баланс та державний борг. Світовий Банк у своєму дослідженні зазначає: "Жодна економіка не може процвітати в умовах макроекономічної нестабільності. Висока волатильність рівнів цін, обмінних курсів і процентних ставок є основними стримуючими факторами для приватних інвестицій" [14]. Це справедливо й для України — країни з трансформаційною історією, де стабільність має багато вимірів, що залежать не лише від політики, але й від якості інститутів.

Організаційний аналіз виявляє три ключові рівні взаємозв'язку:

— аналогічна залежність: якісні політичні інститути забезпечують передбачуваність рішення й знижують транзакційні витрати. Згідно з IMF [15], країни з прозорими, менш корумпованими інститутами можуть значно частіше підтримувати макростійкість, навіть під час криз;

— системна оцінка: KSE Institute у своєму звіті показує, що прозорість бюджетного процесу і незалежність центрального банку знижують волатильність основних індикаторів, а несправедливі інститути, підсилюють циклічні спади [16];

— інституційна децентралізація як чинник стабільності: аналітики, досліджуючи український контекст, зокрема реформу децентралізації, вказують, що передача ресурсів на регіональний рівень за умови ефективного партнерства сприяє синхронізації регіональних і центральних стратегій, знижуючи ризик локальних бюджетних збоїв.

В табл. 3 узагальнено потенційну еластичність реакцій економіки та держави на кризові виклики в залежності від інституційних передумов.

Така ієрархія показує, що якісні інститути "вирівнюють" коливання і сприяють економічній стійкості. Для ілюстрації українського прикладу — МВФ та Світовий банк відзначають, що збереження макроекономічної стабільності було можливим завдяки партіюванню прозорої бюджетної політики, незалежності Нацбанку і ефективному кредитуванню оборонного сектора, навіть за 30% падіння ВВП у 2022 році [17]. Проте низька інституційна якість часто означає циклічність і перехід у "спиратись на зовнішню допомогу". Якщо внутрішніх ресурсів не вистачає, країна залежить від зовнішніх кредитів, як-от EFF 2023 від МВФ, і бюджетного "перекриття" від міжнародних партнерів.

У протизагугу класичному підходу виступає критична школа економістів, що базує свої аргументи на концепції

Таблиця 2. Порівняння реактивної та проактивної моделей економічного регулювання

Параметр	Реактивне регулювання	Проактивне регулювання
Механізм запуску	Рішення ухвалюється лише після кризового шоку	Сигнали запускають превентивні заходи
Підхід до ризику	Реагування на явне падіння індикаторів	Моніторинг та моделювання загроз
Часова динаміка	Короткострокові виправні дії	Стратегічне планування резервів
Приклади	Негайне підвищення ставок НБУ, екстрений кредит	Створення антикризових фондів, stress-testing
Вимоги до інституцій	Мінімальні — оперативні рішення	Великі — аналітика, моделювання, міжвідомча взаємодія
Переваги	Швидке реагування	Зниження довгострокових витрат
Обмеження	Посилення циклового стресу, ірраціональна трата ресурсів	Високі стартові інвестиції, потреба у тривалих інститутах

Джерело: складено автором.

Таблиця 3. Реакції інституцій на кризові економічні виклики

Параметр	Висока якість інститутів	Низька інституційна спроможність
Інфляція/валютний курс	Стабільні інфляційні очікування, менші скачки	Часті девальвації, надмірні інфляційні викиди
Державний борг	Структурована бюджетна політика, контроль дефіциту	Накопичення боргу поза контролем, ризик дефолту
ВВП та інвестиції	Передбачуваний бізнес-клімат → інвестиції ростуть	Нестабільність відлякує капітал
Монетарна незалежність	Центральний банк з ціновою ціллю	Політика інфляційного таргетування підлягає маніпуляціям
Децентралізація	Гармонізований підхід. Регіони інтегровані	Конфлікти центр-регіон, непрогнозовані трансфери

Джерело: складено автором.

фіскального мультиплікатора, згідно з якою скорочення державних витрат у кризовий період може мати рецесійний ефект, що перевищує прямий фіскальний виграш. В багатьох фундаментальних працях макроекономічного характеру переконливо доведено, що в умовах затяжної кризи жорстка фіскальна консолідація не лише не сприяє економічному відновленню, але й посилює соціально-економічну напругу, провокуючи падіння ВВП, зростання безробіття, зведення бази оподаткування та формування негативних очікувань на ринку [18, 19]. Ця аргументація є особливо релевантною для держав із низькою економічною інерційністю та слабкою інституційною системою, де консолідаційні заходи автоматично не транслюються у підвищення інвесторської довіри.

Таким чином, сучасна наукова дискусія демонструє, що жорстка фіскальна консолідація не може бути універсальним інструментом антикризової політики, особливо в умовах затяжної багатовимірної нестабільності.

У контексті трансформаційних викликів — глобальної турбулентності, екологічних криз, геополітичного напруження — сучасна економічна політика потребує перегляду фундаментальних засад своєї методології. Морфологія класичної економічної парадигми виявляє свою неспроможність у відповідь на мультифакторність природи сучасних ризиків: проблеми пандемій, зміни клімату, технологічної цифровізації й соціальної не-

рівності не обмежуються рамками економічної науки. Відтак виникає обґрунтована потреба у міждисциплінарному підході як першопринципі створення нової парадигми економічної політики.

Міждисциплінарність, як зазначають зарубіжні дослідники, полягає не просто у поєднанні методів чи результатів дисциплін, а в синтезі нових способів пізнання, які враховують комплекс соціальних, поведінкових, екологічних, політичних та технічних вимірів проблем [20]. Відомо, що економічна парадигма, обмежена внутрішньодисциплінарними рамками, часто стає занадто технократичною, нетолерантною до соціальних чинників. На сьогодні така обмеженість є неприйнятною, оскільки економіка функціонує в інтегральній взаємодії із політекономією, соціальною психологією, екологією, цифровими технологіями й навіть біоетикою.

Світова академічна традиція, зокрема ідентифікована в "Interdisciplinary Economics", ілюструє, що для таких складних викликів потрібен, зокрема, антропологічний погляд, політична теорія, екологічний аналіз і принципи права [21]. Лише така синергія дозволяє економічній політиці стати реальним координатором суспільної стійкості, а не вузьким технічним рішенням.

Порівняльно-інституційний підхід зосереджується на тому, як інституції визначають економічну поведінку, трансформують ресурси та забезпечують стійкість, застосовуючи елементи інституційної економіки та міждержавного аналізу. За аналогією з дослідженнями "Comparative Analysis of Economic Systems and Institutional Frameworks" [22], аналіз охоплює взаємозв'язок формальних і неформальних правил, норм, властивих конкретним контекстам. В українському випадку це означає аналіз того, як правова архітектура, урядові інститути та практики взаємодії між державою і ринком формують реальну, часто непередбачувану, економічну динаміку. Порівняння з країнами Центрально-Східної Європи демонструє, що якісні інституційні зміни (демократизація, децентралізація, незалежність центрального банку) — це той мінімум, без якого навіть найкращі стратегії втрачають ефективність [22].

Інституційний аналіз часто виконується з використанням формалізованих фреймворків. Наприклад, Institutional Analysis and Development (IAD), запропонованого Еліно́р Остром дозволяє детально розбирати контексти політичного взаємодії, правила, стимули, дії акторів і результати, сприяючи створенню більш цілісної моделі економічної політики [23]. Застосування IAD до української економічної політики відкриває шлях до розуміння, як різні "arenas" (наприклад, регіональна децентралізація, земельна реформа, цифровізація) взаємодіють між собою і створюють системний ефект.

Системний підхід та динамічне мислення реалізуються через методи System Dynamics, що були розроблені Джей Форрестером та його послідовниками і описані як інструмент моделювання нелінійних зворотних зв'язків у часових рамках [24]. Суть полягає в тому, що економіка — це не проста лінійна система з прямими зв'язками, а складна мережа залежностей зі зворотними зв'язками, затримками, підсиленнями та компенсаціями. Застосування цієї методології в моделюванні економічної політики дозволяє ідентифікувати критичні точки втручання, передбачити ефект взаємодії між бюд-

жетом, інфляцією, довірою до інститутів, зовнішніми шоками.

У поєднанні всі три підходи надають потужний методологічний арсенал: інституції створюють структуру правил, діалектика визначає внутрішню поляризованість і розвиток, а системний підхід — динаміку та механіку змін. Для України це означає, що аналітика політики мусить враховувати правила гри, логіку їх трансформації та нелінійну реакцію системи на шоки. Лише такий комплексний підхід дозволяє побудувати надійну, флексибельну модель, здатну функціонувати в умовах високої економічної і політичної невизначеності.

Часта практика політичного реагування — екстрена зміна цільових параметрів, перегляд бюджетних профілів, швидке коригування ставок НБУ — створює розриви між формалізованим аналізом і реальністю. Так, у 2022 році суттєві зміни валютної політики зазнали три зміни курсу НБУ — розрив у аналітичних моделях, створених на основі наперед формованих гіпотез, спричинив спотворення прогнозів, що знизило довіру до макроекономічного консенсусу [17].

Для подолання цих викликів українські та міжнародні дослідники підходять до декількох тактичних рішень. По-перше, використання динамічних панельних моделей, які дозволяють побудувати часові ряди для субрегіонів і галузей у режимі оновлення результатів. По-друге, практикуються методи ампутації невідомих значень через моделі трендів або алгоритми машинного навчання, проте ці підходи потребують високоякісних тренувальних даних — яких також бракує.

Українська економічна наука перебуває на етапі переходу від дисперсної дисциплінарної практики до створення цілісної, автономної національної школи, здатної формулювати власні концепції і адаптувати міжнародні теоретичні конструкції до умов трансформаційних викликів. Створення такої школи вимагає не лише академічного осмислення, але й інституціональної підтримки, координації між університетами, дослідницькими структурами й державою.

Серед перспективних шляхів інституційного розвитку варто виділити:

- створення міждисциплінарних дослідницьких груп на базі провідних університетів, що об'єднують економістів, політологів, соціологів, спеціалістів з цифрових технологій та екології;

- функціонування аналітичних платформ у партнерстві з МОН, НАН, міжнародними інститутами, що відповідатимуть за актуалізацію методологій, стандартизацію емпіричних моделей та публічне звітування;

- інституційне закріплення аналітичних центрів при уряді та парламенті, що дозволить включити наукове середовище у процес державного ухвалення рішень;

- створення мережі регіональних центрів, які реалізують теорію на практиці через дослідження регіональних політик, адаптацію національних моделей до локальних умов і взаємодію з місцевою владою.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, формування національної школи економічної політики — це не лише академічна ініціатива,

а ключовий чинник стратегічного розвитку країни. При подоланні існуючих обмежень можливо перейти до нової фази розвитку, де українська наука перетворюється на активного агента інтелектуальної модернізації держави, здатного виробляти знання, здатні транслюватися в практику ефективного стратегічного управління.

Отже, теоретичні концепти економічної політики в умовах фінансово-економічної нестабільності демонструють значну варіативність, що відображає як багатовекторність наукових підходів, так і потребу в їх систематизації. Вітчизняна економічна думка представлена вагомим доробком, однак характеризується фрагментарністю, недостатньою інституціоналізацією методологічного апарату та слабкою практичною імплементацією. Критичне осмислення зарубіжних моделей дозволяє розширити евристичний потенціал аналізу, проте вимагає обережного адаптаційного підходу через відмінності інституційного середовища. В умовах нестабільності домінують концепти адаптивного управління, сценарного прогнозування та гібридного стратегічного регулювання, які мають стати підґрунтям для формування новітньої парадигми економічної політики України.

Література:

- Білорус О. Г. Економічна система глобалізму. Київ: КНЕУ, 2003. 360 с.
- Гець В. М. Модернізація в системі "суспільство — держава — економіка". Журнал європейської економіки. 2014. Т. 13. № 2. С. 111—124.
- Keynes J. M. The general theory of employment, interest and money. New York: MCUP, 1936. 190 p. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/125515/1366_Keynes-Theory-of-Employment.pdf. (Accessed 05 June 2025).
- Єфименко Т. І. Фіскальний простір антикризового регулювання. Київ: ДННУ "Акад. фін. управління", 2012. 332 с.
- Лібанова Е. М. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції: монографія: у 2 т. / за ред. Е. М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. 436 с.
- Богдан Т. П., Богдан І. В. Бюджетні дефіцити і державний борг України під впливом шоків пандемії та повномасштабної агресії. Фінанси України. 2023. № 5. С. 7—29. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr-2023.05.007>
- Майстренко, К., Білик, О. Стратегічне планування в умовах невизначеності: адаптація до змін у публічному секторі в Україні. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2023. № 2 (68). С. 100—104. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2\(68\)-14](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2(68)-14)
- Scenario planning in response to the Russia-Ukraine war. KPMG. URL: <https://kpmg.com/kpmg-us/content/dam/kpmg/pdf/2022/ukraine-strategy-under-uncertainty.pdf> (Accessed 05 June 2025).
- Kucherenko, S. K., Kolosov, A. M., Barylov, A. I. (2025). Methodology of Scenario-Based Planning for Ukraine's Post-War Recovery. European Journal of Management Issues. 2025. № 1 (33), pp. 57—65. DOI: <https://doi.org/10.15421/192506>
- Strategic planning bootcamp for Ukraine's regional development agencies Capacity building initiative. OECD. Italy, Rovereto, 2025. 7—11 April. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/programmes/cfe/oecd-trento-centre/pdf/OECD-EURADA-CB-Ukraine-Agenda.pdf/_jcr_content/renditions/original./OECD-EURADA-CB-Ukraine-Agenda.pdf (Accessed 05 June 2025).
- Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / за ред. д.е.н., проф. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с.
- Бояринова К. О. Наукові підходи та детермінанти забезпечення інноваційної адаптивності промислового підприємства. Економічний аналіз. 2013. Т. 14. № 2. С. 111—116.
- Laptiev S., Zakharov, O. The Impact of State Policy on the Economic Security of Enterprises in Ukraine: Current Challenges and Strategic Responses. Economics, Finance and Management Review. 2025. № 1 (21). pp. 29—42. DOI: <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2025-1-29-42>
- Ukraine Growth Study Final Document. Faster, lasting and kinder. World Bank. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/5430415542118-25812/pdf/Ukraine-Growth-Study-Final-Document-Faster-Lasting-and-Kinder.pdf> (Accessed 05 June 2025)
- Amid War, Ukraine Is Maintaining Macroeconomic Stability and Embarking on Reforms. IMF European Department. 2023. April 5th. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/04/05/cf-amid-war-ukraine-is-maintaining-macroeconomic-stability-and-embarking-on-reforms> (Accessed 05 June 2025).
- Ukraine macroeconomic handbook. KSE Institute. 2025. January. URL: https://kse.ua/UA_Macro_Handbook_Jan2025.pdf
- Звіт про реалізацію стратегії розвитку фінансового сектору України у 2023-2024 роках. НБУ. 2025. 04.06. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zberejennya-makroekonomichnoyi-ta-finansovoyi-stabilnosti-regulyatori-zvituyut-pro-realizatsiyu-strategiyi-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini> (Accessed 05 June 2025).
- Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Макроекономіка: Навчальний посібник. Київ: Атіка, 2009. 368 с.
- Манків Г. Н. Макроекономіка. Київ: Основи, 2000. — 588 с.
- Колот А. М. Міждисциплінарний підхід як домінанта розвитку економічної науки та освітньої діяльності. Core. 2014. URL: <https://core.ac.uk/outputs/32609714/> (Accessed 05 June 2025).
- Muijnck, S., Tieleman J. Reflection of Economics. Interdisciplinary Economics. 2021. URL: <https://www.exploring-economics.org/en/discover/interdisciplinary-economics/> (Accessed 05 June 2025).
- Hussein R. R., Obaid S. Ab. Al., Baban O., Abdul Rahman M. M. Comparative Analysis of Economic Systems and Institutional Frameworks: A Cross-National Study. Journal of Ecohumanism. 2024. № 3 (5), P. 650—664. DOI: [10.62754/joe.v3i5.3929](https://doi.org/10.62754/joe.v3i5.3929)
- Ostrom E., Polski M. (1999), An Institutional Framework for Policy Analysis and Design. Ostrom Workshop. URL: <https://ostromworkshop.indiana.edu/>

pdf/teaching/iad-for-policy-applications.pdf (Accessed 05 June 2025).

24. Форрестер Дж. Основи кібернетики підприємства (індустріальна динаміка): пер.з англ. / Під ред. Д. М. Гвишиани. М.: Прогрес, 1971. 340 с.

References:

1. Bilorus, O. H. (2003), *Ekonomichna systema hlobalizmu* [The economic system of globalism], KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. Heiets, V. (2014), "Modernization in the "society — state — economy" system", *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*, vol. 13, no. 2, pp. 111—124, Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jee_2014_13_2_3 (Accessed 05 June 2025).

3. Keynes, J. M. (1936), *The general theory of employment, interest and money*, MCUP, New York, USA, Available at: https://www.files.ethz.ch/isn/125515/1366_KeynesTheoryofEmployment.pdf. (Accessed 05 June 2025).

4. Iefymenko, T. I. (2012) *Fiskalniy prostir antykrizovoho rehuliuвання* [Fiscal space for anti-crisis regulation], DNNU "Akad. fin. upravlinnia", Kyiv, Ukraine.

5. Libanova, E.M. (2012) *Liudskyi rozvytok v Ukraini: transformatsiia rivnia zhyttia ta rehionalni dysproportsii: monohrafiia: u 2 t.* [Human development in Ukraine: transformation of the standard of living and regional disparities: monograph in 2 volumes], In-t demohrafii ta sots. doslidzh. im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

6. Bohdan, T.P. and Bohdan, I.V. (2023), "Budget deficits and public debt of Ukraine under the influence of pandemic shocks and full-scale aggression", *Finansy Ukrainy*, vol. 5, pp. 7—29. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.05.007>

7. Maistrenko, K. and Bilyk, O. (2023), "Strategic planning in uncertain times: adapting to changes in the public sector in Ukraine", *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Politychni nauky ta publichne upravlinnia*, vol. 68, no. 2, pp. 100—104. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2\(68\)-14](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2(68)-14)

8. KPMG (2022), "Scenario planning in response to the Russia-Ukraine war", Available at: <https://kpmg.com/kpmg-us/content/dam/kpmg/pdf/2022/ukraine-strategy-under-uncertainty.pdf> (Accessed 05 June 2025).

9. Kucherenko, S. K., Kolosov, A. M., & Barylov, A. I. (2025), "Methodology of Scenario-Based Planning for Ukraine's Post-War Recovery", *European Journal of Management Issues*, vol. 33, no. 1, pp. 57—65. DOI: <https://doi.org/10.15421/192506>

10. OECD (2025), "Strategic planning bootcamp for Ukraine's regional development agencies Capacity building initiative", Available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/programmes/cfe/oecd-trento-centre/pdf/OECD-EURADA-CB-Ukraine-Agenda.-pdf/_jcr_content/renditions/original./OECD-EURADA-CB-Ukraine-Agenda.pdf (Accessed 05 June 2025).

11. Shevchenko L. S., Hrytsenko O. A., and Makuha S. M. (2009), *Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist ta napriamy formuvannya* [Economic security of the state: essence and directions of formation], Pravo, Kharkiv, Ukraine.

12. Boiarynova, K.O. (2013), "Scientific approaches and determinants of ensuring innovative adaptability of an industrial enterprise", *Ekonomichnyi analiz*, vol. 14, no. 2, pp. 111—116.

13. Laptiev, S. and Zakharov, O. (2025), "The Impact of State Policy on the Economic Security of Enterprises in Ukraine: Current Challenges and Strategic Responses", *Economics, Finance and Management Review*, vol. 21, no. 1, pp. 29—42. DOI: <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2025-1-29-42>

14. World Bank (2019), "Ukraine Growth Study Final Document. Faster, lasting and kinder", Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/543041554211825812/pdf/Ukraine-Growth-Study-Final-Documents-Faster-Lasting-and-Kinder.pdf> (Accessed 05 June 2025).

15. IMF European Department (2023), "Amid War, Ukraine Is Maintaining Macroeconomic Stability and Embarking on Reforms", Available at: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/04/05/cf-amid-war-ukraine-is-maintaining-macroeconomic-stability-and-embarking-on-reforms> (Accessed 05 June 2025).

16. KSE Institute (2025), "Ukraine macroeconomic handbook", Available at: https://kse.ua/UA_Macro_Handbook_Jan2025.pdf

17. National Bank of Ukraine (2025), "Report on the implementation of the strategy for the development of the financial sector of Ukraine in 2023—2024", Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zberejennya-makroekonomichnoyi-ta-finansovoyi-stabilnosti-regulyatori-zvituyut-pro-realizatsiyu-strategiyi-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini> (Accessed 05 June 2025).

18. Bazylevych, V. D. and Balastryk, L. O. (2009), *Makroekonomika. Navchalnyi posibnyk* [Macroeconomics. Educational manual], Atika, Kyiv, Ukraine.

19. Mankiv, G. N. (2000), *Makroekonomika* [Macroeconomics], Osnovy, Kyiv, Ukraine.

20. Kolot, A. M. (2014), "Interdisciplinary approach as a dominant factor in the development of economic science and educational activities", *Core*, [Online], Available at: <https://core.ac.uk/outputs/32609714/> (Accessed 05 June 2025).

21. Muijnck, S. and Tieleman, J. (2021) "Reflection of Economics. Interdisciplinary Economics", *Exploring economics* [Online], Available at: <https://www.exploring-economics.org/en/discover/interdisciplinary-economics/> (Accessed 05 June 2025).

22. Hussein, R. R., Obaid, S. Ab. Al., Baban, O. and Abdul Rahman, M.M. (2024), "Comparative Analysis of Economic Systems and Institutional Frameworks: A Cross-National Study", *Journal of Ecohumanism*, vol. 5, no. 3, pp. 650—664. DOI: 10.62754/joe.v3i5.3929

23. Ostrom, E. and Polski, M. (1999), "An Institutional Framework for Policy Analysis and Design", *Ostrom Workshop*, [Online], Available at: <https://ostrom-workshop.indiana.edu/pdf/teaching/iad-for-policy-applications.pdf> (Accessed 05 June 2025).

24. Forrester, D. (1971) *Osnovy kibernetiky pidpriemstva (industrialna dynamika)* [Fundamentals of enterprise cybernetics (industrial dynamics)], Prohres, Moscow, USSR.

Стаття надійшла до редакції 24.06.2025 р.